

ФІНАНСОВІ ЗАСАДИ СТАБІЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Тетяна ЖЕЛЮК

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ПОБУДОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтування стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах переходу до ринку є однією з основних функцій регіонального управління і передбачає використання цілісної системи методик, які дають можливість не тільки оцінити соціально-економічний розвиток регіону, визначити основні шляхи його розвитку на перспективу, але і вибрати методи державного та ринкового регулювання і стимулювання, які би задіяли мотиваційний механізм у діяльність господарських суб'єктів та привели б у кінцевому результаті до підвищення доходної частини бюджету області.

Обґрунтування стратегії розвитку області можна подати у формі кількох етапів.

Перший етап – аналіз економічних і соціальних процесів з метою підвищення ефективності управлінських рішень щодо розвитку області.

Другий етап – обґрунтування стратегії соціально-економічного розвитку області.

Третій етап – розробка концепції і вибір методів державного та ринкового регулювання територіального розвитку.

Четверта стадія – прогноз фінансових ресурсів регіону, пошук шляхів зміцнення і розширення доходної частини бюджету.

Основною метою першої стадії є аналіз стану та оцінювання досягнутого рівня соціально-економічного розвитку області.

Метою другої стадії є прогноз соціально-економічного розвитку області, обґрунтування стратегії її соціально-економічного розвитку, підготовка пропозицій для вибору методів регулювання територіального розвитку.

Щодо третього етапу, то його метою є обґрунтування концепції регулювання територіального розвитку відповідно до вибраної стратегії розвитку регіону на перспективу, підготовка умов для функціонування регіонального механізму господарювання.

Мета четвертої стадії – виявлення нових джерел доходної частини бюджету, залучення додаткових засобів через використання переваг від залучення іноземного капіталу, функціонування різних форм власності, розвиток місцевого ринку боргових зобов'язань.

Послідовність проведення аналізу, прогнозу, вибору методів регулювання і фінансового забезпечення розвитку області відповідає п'яти стадіям:

- оцінювання природно-ресурсного потенціалу території і стану навколишнього середовища;
- оцінювання рівня соціально-економічного розвитку;
- оцінювання процесу ринкових перетворень у регіоні;

- оцінювання фінансового забезпечення території.

У процесі аналізу соціально-економічного розвитку територій вирішують такі завдання:

- оцінювання стану природно-ресурсного потенціалу;
- виявлення причин погіршення стану навколишнього середовища;
- визначення особливостей динаміки статеві і вікової структури населення, причин основних міграційних потоків;
- оцінювання використання трудових ресурсів за основними галузями господарства;
- дослідження причин та динаміки безробіття;
- оцінювання досягнутого рівня якості життя населення, забезпечення основними об'єктами соціальної інфраструктури;
- оцінювання досягнутого рівня економічного розвитку області з позицій можливого функціонування в умовах ринку;
- аналіз міжрегіональних і зовнішньоекономічних зв'язків регіону, виявлення експортних резервів виробництва;
- оцінювання фінансового становища території, наявних джерел доходної частини бюджету й існуючих напрямків використання фінансових ресурсів регіону;
- дослідження особливостей функціонування приватизованих і державних підприємств на території регіону.

Усі перераховані завдання аналізу, з одного боку, повинні бути спрямовані на посилення комплексності розвитку області, враховуючи міста і райони, а з іншого – на те, щоб оцінити умови її успішного функціонування при переході до ринкових відносин на основі раціонального використання трудових матеріальних, природних і фінансових ресурсів.

У процесі прогнозування й обґрунтування стратегії соціально-економічного розвитку регіону необхідно вирішити такі завдання:

- обґрунтувати мету, варіанти, сценарії і параметри соціально-економічного розвитку території;
- виявити тенденції і закономірності розвитку;
- виявити перспективні особливості формування ринків товарів і послуг, праці, грошей, фондового ринку;
- виявити перспективи розвитку господарства області;
- сформувати структурну й інвестиційну політику;
- обґрунтувати напрямки соціального розвитку, підвищення рівня та якості життя;
- обґрунтувати напрямки удосконалення міжобласних і зовнішньоекономічних зв'язків;
- розробити заходи із зміцнення і розширення експортного потенціалу території;
- вдосконалити напрямки природовикористання.

Основними принципами прогнозування мають бути: комплексність; системність; альтернативність; багатоваріантність цілей; ієрархічність потреб; поєднання генетичного та нормативного підходів при виборі методик планування; програмність, яка прив'язує мету та необхідні ресурси з фінансовими можливостями області; єдність якісних і кількісних параметрів перспективного розвитку області; достовірність; агрегування показників у міру збільшення прогностичного періоду; конкретність отримуваних результатів.

Основною метою прогностичної стадії є розробка концепції регулювання соціально-економічного розвитку регіону, спираючись на вибрану стратегію соціально-економічного розвитку. Формування мети – це важлива передумова для забезпечення процесу державного регулювання економіки. Суть цієї роботи полягає у виявленні і ранжируванні цілей.

Використання методу структуризації дозволяє побудувати «дерево цілей» розвитку Тернопільської області (див. рис. 1).

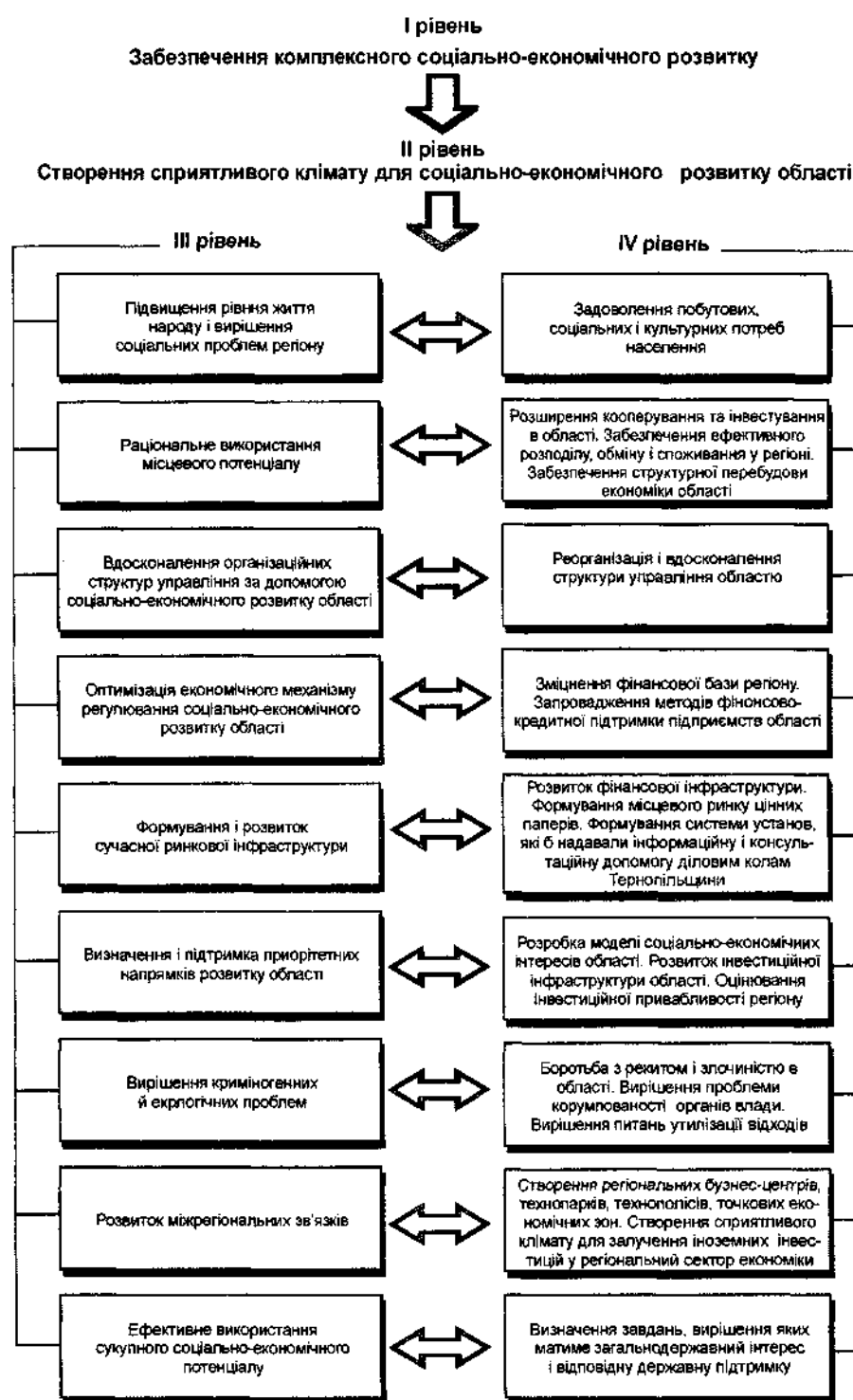

Рис. 1. «Дерево цілей» соціально-економічного розвитку Тернопільської області.

У концепцію регулювання територіального розвитку входить перелік основних невирішених проблем, шляхи їх вирішення, передбачувані джерела фінансування (субвенції, субсидії, дотації, кредити, які виділяються через бюджетну систему, власні кошти, кошти спеціальних фондів розвитку, відрахування спільних підприємств, кошти іноземних інвесторів, кошти приватного сектора та ін.), основні принципи, методи, форми та мотиваційний механізм регулювання.

Концепція регулювання територіального розвитку повинна сприяти вирішенню таких важливих завдань:

- самостійно розпоряджатися державною і муніципальною власністю; здійснювати контроль за використанням і охороною землі; стягувати плату за землю; розпоряджатися коштами місцевих бюджетів, позабюджетних і валютних фондів; отримувати повну компенсацію у випадку відчуження у державну власність муніципальних об'єктів; самостійно визначати напрямки використання коштів місцевих бюджетів; об'єднувати на добровільній основі засоби підприємств, громадян і місцевого бюджету для фінансування об'єктів інфраструктури; вкладати вільні грошові кошти в цінні папери; надавати позики і фінансові ресурси на договірній основі;
- проводити фінансову політику в галузі розвитку підприємницької діяльності і формування регіонального ринку. Для стимулювання соціально-економічного розвитку території місцеві органи влади мають використовувати податкові пільги різних видів;
- здійснювати політику зайнятості та соціальної захищеності населення у регіоні;
- розвивати міжрегіональні та зовнішньоекономічні зв'язки регіону; створювати муніципальні зовнішньоекономічні організації у регіоні; укладати договори з іноземними партнерами; сприяти створенню спільних підприємств; надавати допомогу в розширенні експортних можливостей підприємств; формувати валютний фонд за рахунок відрахувань від валютної виручки підприємств, розміщених на даній території, і використовувати їх у певних напрямках розвитку;
- координувати роботу управлінських структур і розробляти регіональну політику на перспективу, а саме: розробляти й обговорювати плани-прогнози, комплексні та цільові програми соціально-економічного розвитку території; розробляти місцеві бюджети та вести контроль за їх виконанням; керувати закладами, які перебувають на фінансуванні місцевих бюджетів; координувати участь підприємств і організацій регіону в забезпеченні його комплексного розвитку; розробляти схеми управління галузями місцевого господарства та соціальної сфери.

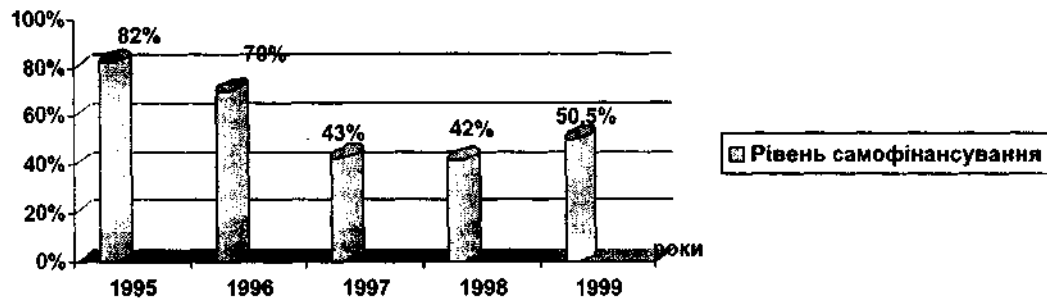
Концепція регулювання територіального розвитку регіону в умовах побудови ринкових відносин має відображати: особливості методів підтримки сільськогосподарських виробників, проведення регіональної політики в сфері використання землі; зміст програм приватизації, функції та основні завдання територіальних органів влади з проведення приватизації підприємств і житлового фонду, створення ринку житла у регіоні; забезпечення індексації доходів робітників бюджетних організацій, соціально незахищених категорій населення відповідно до чинного законодавства; раціональний розподіл централізованих і власних коштів на розвиток соціальної інфраструктури та на основні можливі форми стимулювання господарської діяльності; проведення регіональної політики в галузі підприємницької діяльності, ціноутворення, матеріально-технічного забезпечення регіону на договірних основах, удосконалення структурної, інвестиційної політики регіону.

Особливо важливим елементом концепції регулювання соціально-економічного розвитку території є передбачення варіантів фінансового забезпечення діяльності регіону, починаючи від самофінансування і закінчуючи залученням коштів вищестоящих організацій, кредитів, коштів підприємств і зарубіжних інвесторів.

Рівень самофінансування території визначають через співвідношення територіальних ресурсів і цільових нагромаджень, що залишаються на території регіону, до суми кредитних ресурсів і додаткових коштів, що надходять в економіку регіону. У практиці розвинутих країн світу цей показник коливається у межах 60% і вище.

Аналіз діаграми, поданої на рис. 2, свідчить, що фінансова спроможність Тернопільської області за останні три роки впала на половину. В умовах України сьогодні багато областей

не зможе досягти показника самофінансування, оскільки лише 18 областей мають до 40% залучених коштів ззовні.

*Діаграму складено на основі інформації МФУ.

Рис. 2. Рівень самофінансування Тернопільської області.

Першочерговими заходами для розвитку ініціативи приватного сектору регіональної економіки, на думку автора, можуть бути:

- введення диференційованої ставки податків залежно від видів діяльності (виробництва товарів народного споживання, медикаментів, продуктів харчування);
- відновлення податкових канікул для новостворених спільних підприємств;
- встановлення термінів прискореної амортизації;
- зниження або відміна податку на прибуток для тієї частини прибутку підприємств, яка інвестується у соціальну сферу регіону або в розвиток виробництва;
- захист внутрішнього товаровиробника від імпорту продукції, на якій спеціалізується регіон, окрім продукції, яку поставляють для спільних підприємств.

Для стимулювання приватної ініціативи в агропромисловому комплексі доцільно запровадити звільнення від податку на прибуток тих підприємств, які спеціалізуються на випуску продукції чи наданні послуг цьому секторові виробництва.

Важливим джерелом фінансових ресурсів регіону є кредитні вкладення комерційних банків у розвиток регіональної економіки. Якщо в 1992 р. вони становили в Тернопільській області 36 млн. грн., то в 1998 р. їх величина зросла в 1,5 раза і становила 55 млн. грн., при середньому значенні в Україні у 1992 р. – 97,4 млн. грн., а в 1998 р. – 256 млн. грн. Це означає, що рівень кредитної активності Тернопільського регіону впав з 36,9% в 1992 р. до 21,5% в 1998 р. Порівняно з іншими регіонами України Тернопільська область займає 21 місце у загальному обсязі кредитних вливань у регіональну економіку. Не змінилася за останній період структура кредитних вкладів, практично 95% з них мають короткотерміновий характер, у той час як для здійснення структурної перебудови велике значення мають довготермінові кредитні вливання. 93% усіх кредитних вкладень надавалися у національній валюті і лише 7% – в іноземній [1]. Для цього необхідно стимулювати інвестиційну активність комерційних банків на рівні регіону, створити гарантійні фонди для забезпечення банківської фінансової підтримки особливо малого і середнього бізнесу.

Інтеграція України у світове господарство розширює форми міжнародних відносин і дозволяє акцентувати увагу на ще одному потенційному джерелі доходів областей – коштах іноземних інвесторів. Світова практика показує, що іноземні інвестори можуть освоювати ринки в підприємницькій формі; через пряме інвестування; експорт власної продукції; через спільне підприємництво, основними формами якого є спільні підприємства, вільні економічні зони, консорціуми; у формі портфельних інвестицій (кредити, цільові банківські вклади, цінні папери).

Тернопільська область посідає сьогодні 22 місце у загальному обсязі іноземних інвестицій в економіку України (0,81%). А за обсягом інвестицій на 1 чол. займає 15 місце в Україні (8,45 дол.) на противагу середньо українському – 19,82 дол. [1].

З точки зору можливих шляхів поповнення фінансових ресурсів регіону, тут провідна роль належить портфельним інвестиціям. До 1997 р. на рівні області статистика іноземних портфельних інвестицій не велася. Це можна пояснити тільки тим, що до цих пір в Україні відсутній механізм розподілу іноземних кредитів між областями. Портфельні інвестиції мають сьогодні цільовий, галузевий характер. Однак, починаючи з 1997 р., у видатковій частині бюджету області з'явилась додаткова стаття «Обслуговування державного внутрішнього боргу», за якою Тернопільська область сплатила 0,04% від загальної суми витрат. Сьогодні іноземні кредити Тернопільська область отримує в основному від нерезидентів із колишнього Союзу. Сума кредитів на 1. 01. 98 р. становила 1303,27 тис. дол., з них 88,4% – позики коротко- і 11,6% - довготермінового характеру [2].

Фінансове забезпечення економічного та соціального розвитку певної території потребує координації усієї системи фінансових відносин щодо розподілу і використання фінансових ресурсів. Необхідним стає створення єдиної системи фінансової інформації, в основі якої будуть покладені балансові розрахунки з визначення обсягу фінансових ресурсів області та напрямків їх використання. На базі цієї системи має будуватися механізм формування реальної і достатньої фінансової бази відповідних територій, який є регулятором розподільчих процесів в умовах ринкових відносин. Аналіз діючої практики фінансового планування свідчить про те, що протягом останніх п'яти років балансовий метод у регулюванні формування і використання фінансових ресурсів області не спрацьовує. Основною причиною цього є відсутність методики використання балансового механізму у фінансовому регулюванні в умовах загальнооекономічного спаду, невизначеність у бюджетному забезпеченні через несвоєчасне прийняття бюджету України, у той час як у розвинутих країнах не тільки не відмовляються від ідеї складання балансу фінансових ресурсів регіону, а й практикують балансування доходів і видатків областей на тривалий період. Звичайно, планувати в умовах невизначеності важко, але балансові основи регулювання економіки слід зберегти для того, щоб звести до мінімуму конфліктні ситуації в області та їх негативні наслідки, гарантувати соціальну захищеність найвразливішим категоріям населення і створювати певну перспективу для комплексного розвитку території.

Література

1. Інформаційний бюлетень інституту фінансових та банківських досліджень. – 1998. – № 6.
2. Статистичний щорічник Тернопільської області за 1998 р. – Тернопіль: Обласне управління статистики, 1999. – 404 с.